

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«УЖГОРОДСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»**

ЛУКАШУК АНДРІЙ ВОЛОДИМИРОВИЧ

УДК 342.9:347.122 (477) (043)

**АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ УЧАСТІ
АДВОКАТІВ У СИСТЕМІ БЕЗОПЛАТНОЇ ПРАВНИЧОЇ ДОПОМОГИ**

12.00.07 – адміністративне право і процес;
фінансове право; інформаційне право

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Приватній установі
«Науково-дослідний інститут публічного права».

Науковий керівник –

доктор юридичних наук, професор,
відмінник освіти України

Боровик Андрій Володимирович,

Приватна установа

«Науково-дослідний інститут публічного права»,
віцепрезидент із наукової роботи.

Офіційні опоненти:

доктор юридичних наук, професор

Доненко Валерій Вікторович,

Університет митної справи та фінансів,

професор кафедри публічного

та приватного права;

доктор юридичних наук, старший дослідник

Політанський В'ячеслав Станіславович,

Національна академія правових наук України,

начальник відділу науково-організаційного забезпечення

діяльності президії, відділень та наукових установ.

Захист відбудеться «30» травня 2026 року о «10⁰⁰» годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 61.051.07 Державного вищого навчального закладу «Ужгородський національний університет» за адресою: 88000, м. Ужгород, пл. Народна, 3 (зала вченої ради).

З дисертацією можна ознайомитися в науковій бібліотеці Державного вищого навчального закладу «Ужгородський національний університет» за адресою: 88000, м. Ужгород, вул. Університетська, 14.

Автореферат розісланий «30» квітня 2026 року.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Т.П. Попович

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Фактично до 2013 року в Україні як такої єдиної державної системи безоплатної правничої допомоги (далі – БПД) не існувало. Функціонування БПД до прийняття профільного закону було фрагментарним і базувалося на інших принципах, зокрема безоплатна допомога надавалася переважно у кримінальних справах, коли участь захисника була обов'язковою за законом, захисників призначали органи дізнання, слідчі, прокурори або суд; не було установ – центрів з надання безоплатної вторинної правничої допомоги (далі – БВПД), які б займалися адмініструванням, пошуком адвокатів та оплатою їхньої праці; оплата праці адвокатів за рахунок держави здійснювалася, але механізм був складним, а фінансування – недостатнім; безоплатну допомогу надавали адвокати, що працювали в адвокатських об'єднаннях, часто за призначенням, але це не було системною послугою; ця система функціонувала лише частково на підставі Кримінально-процесуального кодексу України (старої редакції) та чинного на той час Закону «Про адвокатуру». У 2011 році було прийнято Закон України «Про безоплатну правову допомогу», а з 1 січня 2013 року розпочався перший етап впровадження системи БПД – надання БВПД у кримінальному провадженні, що кардинально змінило підхід до захисту прав громадян. З прийняттям Закону України «Про безоплатну правову допомогу» в червні 2011 року Україна взяла на себе зобов'язання щодо захисту прав, зокрема вразливих верств населення, удосконалення їх доступу до правосуддя через надання безоплатних правових послуг. З січня 2013 року БВПД стала доступною для всіх затриманих осіб, що перебувають під юрисдикцією України, її становлення, яке планувалось завершити у 2017 році, триває і нині.

Ключові проблеми функціонування інституту БПД нині полягають у такому: низькому рівні оплати праці адвокатів – адвокати, які працюють у системі БПД, часто отримують занижену винагороду за свою роботу порівняно з приватними справами, що знижує мотивацію та якість надання послуг; недостатній якості надання правничої допомоги, особливо у кримінальних провадженнях; проблемі фінансування системи – БПД залежить від державного бюджету, що створює ризики нестабільності, особливо в умовах воєнного стану, і обмежує можливості для розвитку, підвищення кваліфікації та забезпечення кращого технічного оснащення; наявності бюрократичних перешкод – процес отримання вторинної допомоги (призначення адвоката) може бути тривалим, пов'язаним із необхідністю збору великої кількості документів, що підтверджують статус особи; недостатньою обізнаністю населення щодо порядку її надання та ін.

Все це зумовлює необхідність дослідження інституційних засад БПД з урахуванням практики діяльності суб'єктів її надання та процедурних форм їхньої діяльності. Таким чином, вищезгадані фактори зумовлюють необхідність здійснення системного дослідження адміністративно-правового регулювання участі адвокатів у системі БПД.

Проблематика дослідження сутності та змісту адміністративно-правового регулювання суспільних відносин, які виникають у сфері надання БПД, порушувалась у роботах багатьох учених-адміністративістів, зокрема таких як: В. Авер'янов, О. Бандурка, О. Банчук, Д. Белов, Ю. Бисага, А. Боровик, В. Галуцько, Ю. Гаруст, С. Гречанюк, Т. Гуржій, С. Денисюк, О. Джафарова, В. Доненко, О. Дрозд, Д. Журавльов, Т. Карабін, Т. Коломощ, О. Кузьменко, А. Манжула, Р. Миронюк, Л. Миськів, О. Лагода, Я. Лазур, С. Петков, В. Політанський, Є. Соболюк, М. Стаматіна, Р. Шаповал, С. Шатрава, Є. Шкребець, К. Чижмарь та інші. Безпосередньо правові відносини, які виникають з приводу надання БПД, на монографічному рівні останніми роками досліджували М. Стаматіна (Організація діяльності щодо реалізації права громадян на безоплатну правову допомогу, 2013), Д. Сакун (Адміністративно-правові гарантії надання безоплатної правової допомоги адвокатами, 2020), С. Вилков (Адміністративно-правові засади організації надання адвокатами безоплатної правової допомоги, 2021), В. Карий (Теорія та практика функціонування системи безоплатної правової допомоги: адміністративно-правові аспекти, 2022).

Разом із тим постійна зміна законодавства, а також плин суспільних відносин зумовлює необхідність удосконалення інституційних засад БПД з урахуванням практики діяльності суб'єктів її надання та процедурних форм їхньої діяльності.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, грантами. Вибрана тема дослідження спрямована на виконання основних положень Стратегії національної безпеки України, затвердженої Указом Президента України від 14 вересня 2020 року № 392. Основні положення змісту роботи узгоджуються зі Стратегією розвитку сфери інноваційної діяльності на період до 2030 року, схваленою розпорядженням Кабінету Міністрів України від 10 липня 2019 року № 526, Національною стратегією сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2021–2026 роки, затвердженою Указом Президента України від 27 вересня 2021 року № 487, та зі Стратегією інформаційної безпеки, затвердженою Указом Президента України від 28 грудня 2021 року № 685/2021.

Мета дослідження. Метою роботи є наукове узагальнення теоретичних підходів та практичних проблем, пов'язаних з адміністративно-правовим регулюванням участі адвокатів у системі БПД, а також розроблення низки пропозицій щодо внесення змін і доповнень до чинного законодавства, спрямованих на вдосконалення адміністративно-правових засад її здійснення.

Для досягнення цієї мети в роботі поставлено такі *задачі*:

- визначити поняття, зміст та види безоплатної правничої допомоги за законодавством України;
- з'ясувати інституційні засади безоплатної правничої допомоги;
- визначити місце адвокатури (адвокатів) у системі суб'єктів надання безоплатної правничої допомоги;

– виокремити міжнародні стандарти та провідні зарубіжні практики надання безоплатної правничої допомоги та окреслити шляхи їх впровадження в Україні;

– систематизувати нормативно-правові та адміністративні акти, які регулюють надання адвокатами безоплатної правничої допомоги;

– визначити засоби та способи реалізації повноважень адвоката щодо надання безоплатної вторинної правничої допомоги;

– розкрити особливості реалізації повноважень адвоката щодо надання безоплатної вторинної правничої допомоги;

– з'ясувати гарантії захисту прав адвокатів у сфері надання безоплатної правничої допомоги та механізм захисту прав отримувачів допомоги.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини у сфері адміністративно-правового регулювання надання БПД та механізмів його реалізації.

Предметом дослідження є адміністративно-правове регулювання участі адвокатів у системі БПД.

Методи дослідження. Ґрунтовне дослідження адміністративно-правового регулювання надання БПД та механізмів його реалізації вимагало застосування комплексу загальнонаукових і спеціально-юридичних методів. Зокрема, дослідження інституційних засад безоплатної правничої допомоги (підрозділ 1.2), виокремлення адвокатури (адвокатів) у системі суб'єктів надання безоплатної правничої допомоги (підрозділ 1.2), розкриття засобів та способів реалізації повноважень адвоката щодо надання безоплатної первинної правничої допомоги (підрозділ 2.2) ґрунтувалося на таких загальнонаукових методах дослідження, як аналіз і синтез, методи індукції та дедукції. Вивчення системи безоплатної правничої допомоги (підрозділ 1.1) та системи нормативно-правових та адміністративних актів, які регулюють надання адвокатами безоплатної правничої допомоги (підрозділ 2.1), здійснювалось із застосуванням системного методу. Визначення особливостей реалізації повноважень адвоката щодо надання різних видів безоплатної правничої допомоги, проблем реалізації та напрямів удосконалення (підрозділи 2.1, 2.2) здійснювалось на основі поєднання методів функціонального аналізу та загальнотеоретичних методів тлумачення норм права (лексичного, телеологічного, функціонального, системного тощо). В основу дослідження міжнародних стандартів та провідних зарубіжних практик надання безоплатної правничої допомоги та шляхів їх впровадження в Україні (підрозділ 1.4) було покладено порівняльно-правовий метод.

Нормативну основу роботи становлять Конституція України, міжнародні акти, які ратифіковані та повинні застосовуватися в Україні у встановленому законом порядку, а також законодавчі та підзаконні акти, що регулюють участь адвокатів у системі БПД, зокрема: закони України «Про адміністративні послуги», «Про безоплатну правову допомогу», «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», Кодекс України про адміністративні правопорушення, Кодекс адміністративного судочинства України, Кримінально-процесуальний кодекс України.

Емпіричну базу дослідження становлять показники ефективності діяльності інституту адвокатури у системі надання БПД, які визначалися на основі статистичних та аналітичних даних діяльності за 2022–2025 роки, а також судова практика щодо розгляду адміністративних справ, справ про адміністративні правопорушення та справ щодо кримінальних правопорушень, в яких учасником провадження є адвокат, що надає БВПД.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в тому, що проведене дослідження є однією з перших у вітчизняній юридичній науці спроб визначити основні напрями вдосконалення адміністративно-правового регулювання участі адвокатів у системі БПД та механізмів реалізації їх повноважень у цій сфері. Унаслідок виконання поставлених завдань дослідження сформульовано низку наукових висновків та пропозицій, зокрема:

уперше:

– систематизовано напрями удосконалення інституційних засад системи безоплатної правничої допомоги (БПД) в Україні, зокрема щодо: реорганізації центрів з надання БПД (об'єднання, створення бюро) для підвищення ефективності їхньої діяльності, зменшення бюрократії та покращення управління; зміцнення адміністративно-правових засад забезпечення БПД, гарантування незалежності адвокатів, які надають допомогу, від впливу органів виконавчої влади; залучення до надання БПД викладачів ЗВО юридичного спрямування на платних засадах, здобувачів ЗВО юридичного профілю в якості стажування (практики) на посаді юриста; більш системного залучення медіаторів; прискорення розробки та запуску інформаційних систем для обліку звернень, моніторингу якості роботи адвокатів та зручного доступу клієнтів до послуг через онлайн-інструменти (сайт, чат-боти);

– у результаті узагальнення позитивних зарубіжних практик надання безоплатної правничої допомоги запропоновано визначити шляхи їх можливого впровадження в Україні, зокрема, щодо впровадження системи надання БПД адвокатськими об'єднаннями як благодійної допомоги, більш активного запровадження практики залучення студентів-правників та науково-педагогічного персоналу ЗВО юридичного фаху для надання БПД, розширення мережі надання БПД через громадські організації, що спеціалізуються на захисті прав ВПО, постраждалих від війни, та національних меншин, подальше впровадження діяльності онлайн-платформ для надання БПД;

– обґрунтовано авторську позицію щодо шляхів вирішення проблем реалізації повноважень адвоката щодо надання БПД, які полягають у необхідності впровадження справедливої системи оплати, яка враховує не лише час, а і складність справи, обсяг виконаної роботи та результативність, зменшення бюрократичного навантаження, перехід на повністю електронний документообіг та автоматичне формування звітів про надану допомогу, забезпечення своєчасної індексації оплати адвокатам БПД у відповідності до рівня інфляції, впровадження технічних рішень для дистанційної роботи (відеоконференції, електронний підпис) для випадків, коли фізична присутність неможлива через безпекові обмеження (блекаути, обстріли), запровадження

автоматизованого розподілу справ (аналогічно судовій системі) для запобігання упередженості та забезпечення рівного навантаження між адвокатами, оптимізація взаємодії з органами досудового розслідування та судами (забезпечення безперешкодного доступу адвокатів БПД до матеріалів справ через Єдиний реєстр досудових розслідувань);

удосконалено:

– положення щодо розуміння сутності БПД з огляду на захист прав громадян, яка полягає у забезпеченні доступу до правосуддя – БПД усуває фінансові бар'єри, дозволяючи громадянам захищати свої права у суді, навіть якщо вони не мають коштів на адвоката, гарантії захисту вразливих груп – дітей, осіб з обмеженими можливостями та особливими потребами, осіб, які постраждали від воєнних дій, ВПО, особам з інвалідністю та людям з низьким доходом; систему надання послуг БПД через центри правничої допомоги, що гарантує якісний юридичний захист, особливо у кримінальних справах, де участь захисника є обов'язковою; відновлення порушених прав – допомога надається не лише шляхом консультування, а і складення позовних та процесуальних документів у порядку провадження щодо розгляду як публічного, так і приватного спору у суді;

– підходи щодо напрямів покращення стану залучення адвокатів до надання БПД через: запровадження автоматичного призначення адвокатів для мінімізації людського фактора, цифровізації звітності; розширення можливостей для надання правничих консультацій онлайн, що підвищує доступність допомоги у віддалених районах; впровадження нових стандартів якості надання БПД у цивільних, адміністративних та кримінальних справах; посилення ролі адвокатського самоврядування у моніторингу якості БПД, щоб контроль здійснювали професіонали; регулярне підвищення кваліфікації адвокатів, які працюють у системі БПД, з фокусом на специфічні категорії клієнтів (військові, внутрішньо переміщені особи, діти); перегляд та оновлення методики оплати послуг адвокатів (зокрема, за окремі процесуальні дії), щоб вона відповідала складності справ та ринковим цінам; спрощення бюрократичних процедур призначення адвоката, особливо у невідкладних випадках;

набули подальшого розвитку:

– наукові підходи до виділення складників інституційних засад безоплатної правничої допомоги (БПД) в Україні, зокрема: законодавчої основи; органів публічного адміністрування такої сфери та їхньої компетенції; суб'єктів надання БПД та комплексу їхніх повноважень; рівнів (видів) допомоги – первинної та вторинної правничої допомоги; контролю якості, який забезпечується через стандарти якості надання безоплатної вторинної правничої допомоги;

– наукові підходи до виокремлення основних проблем системи надання безоплатної правничої допомоги, таких як: низький рівень оплати праці адвокатів порівняно з приватними справами, що знижує мотивацію та якість надання послуг; недостатня якість надання правничої допомоги, особливо у

кримінальних провадженнях; проблеми фінансування системи – залежність виключно від державного бюджету; відсутність належного фінансового та організаційного забезпечення підвищення кваліфікації адвокатів; наявність бюрократичних перешкод – процес отримання вторинної допомоги (призначення адвоката) може бути тривалим, пов'язаним із необхідністю збору великої кількості документів, що підтверджують статус особи; недостатня обізнаність населення щодо видів надання безоплатної правничої допомоги, суб'єктів та процедури її надання; обмежена доступність до БПД у деяких регіонах, особливо у сільській місцевості.

Практичне значення отриманих результатів. Розроблені у процесі дослідження теоретичні ідеї, узагальнення та висновки, а також практичні рекомендації та пропозиції можуть бути використані в таких напрямках:

- *правотворчому процесі* – як концептуальна основа під час розроблення нових актів та внесення змін і доповнень до чинних законодавчих актів, що визначають правові засади та стандарти надання БПД;

- *правозастосовній діяльності* – як методологічна база вдосконалення діяльності адвокатів щодо надання БПД та Центрів надання правової допомоги;

- *освітньому процесі* – як теоретичний і науково-методологічний матеріал для викладання та вивчення дисципліни «Адміністративне процедурне право», а також під час організації та проведення курсів підвищення кваліфікації для адвокатів щодо надання БПД та працівників Центрів надання правової допомоги;

- *науково-дослідній роботі* – як основа для проведення подальших досліджень адміністративно-правових засад надання БПД в Україні.

Апробація матеріалів дисертації. Результати дослідження, його основні висновки й рекомендації оприлюднені на 2 міжнародних науково-практичних конференціях а саме: «Modern Achievements in Legal Science and Practice» (м. Рига, Латвійська Республіка, 19–20 березня 2025 року); «Теоретичні та практичні проблеми реалізації норм права» (м. Кременчук, 5 грудня 2025 року).

Публікації. Основні положення роботи знайшли відображення в 5 наукових статтях, з яких 4 статті опубліковані в наукових виданнях, що визнані як фахові з юридичних наук, та 1 стаття – у зарубіжному науковому виданні, а також у 2 тезах доповідей на міжнародних науково-практичних конференціях.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, двох розділів, що містять вісім підрозділів, висновків та списку використаних джерел та додатку. Загальний обсяг дисертації становить 189 сторінок, у тому числі основного тексту – 167 сторінок. Список використаних джерел налічує 165 найменувань.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У вступі обґрунтовано актуальність теми дисертації, встановлено її зв'язок із науковими програмами, планами й темами; визначено мету та завдання, об'єкт і предмет, а також методи дослідження; розкрито наукову новизну й практичне значення одержаних результатів, наведено відомості про апробацію результатів і публікації, структуру роботи.

Розділ 1 «Теоретико-правові засади організації та адміністративно-правового регулювання безоплатної правничої допомоги за участю адвокатів в Україні» складається з чотирьох підрозділів.

У підрозділі 1.1 *«Поняття, зміст та види безоплатної правничої допомоги за законодавством України»* досліджено поняття правничої категорії «безоплатна правнича допомога» з проекцією його на розуміння як державної гарантії захисту прав громадян; визначено сутність, види та принципи безоплатної правничої допомоги, здійснено їх загальний аналіз. Надано авторське розуміння змісту БПД, виокремлено та охарактеризовано його складові елементи. Розкрито систему БПД в Україні, яка включає два види такої допомоги: безоплатна первинна правнича допомога, яка надається всім особам, які перебувають під юрисдикцією України, і полягає в наданні правничої інформації, консультуванні та роз'ясненні з правових питань, складанні первинних документів – заяв, скарг та інших документів (крім тих, які складаються в процесі розгляду справи), допомоги в забезпеченні доступу до вторинної допомоги; безоплатна вторинна правнича допомога, яка надається визначеним категоріям осіб (малозабезпечені, діти-сироти, ветерани, постраждалі від домашнього насильства тощо) та включає захист (від обвинувачення), представництво інтересів у судах, органах влади, складення документів процесуального характеру (позовів, клопотань тощо). Систематизовано основні проблеми системи надання безоплатної правничої допомоги.

У підрозділі 1.2 *«Інституційні засади безоплатної правничої допомоги»* наведено авторське визначення інституційних засад БПД в Україні, з'ясовано, що складовими її елементами є: законодавча основа; органи публічного адміністрування такої сфери; суб'єкти надання БПД; рівні (види) допомоги – первинна та вторинна правнича допомога, контроль якості, який забезпечується через стандарти якості надання безоплатної вторинної правничої допомоги (далі – БВПД); розкрито їх зміст.

Виокремлено основні проблеми формування інституційних засад БПД, такі як: низька якість деяких безоплатних правових послуг через відсутність ефективної системи контролю та недостатнє законодавче врегулювання стандартів якості; низький рівень взаємодії Координаційного центру з Національною асоціацією адвокатів України (НААУ) та Радою адвокатів України щодо визначення ключових показників оплати праці адвокатів, які залучаються до БПД; залежність оплати праці адвокатів від коштів Державного бюджету та відсутність державно-приватного партнерства в цій сфері;

складність доступу до допомоги соціально вразливих верств населення в умовах воєнного стану; часті зміни щодо організаційно-правових засад надання БПД; низький рівень спроможності юридичних клінік щодо надання первинної БПД. Систематизовано напрями удосконалення інституційних засад системи БПД в Україні.

У підрозділі 1.3 *«Адвокати в системі суб'єктів надання безоплатної правничої допомоги»* з'ясовано місце адвокатів у системі суб'єктів надання БПД, здійснено аналіз їх адміністративно-правового статусу, виокремлено проблеми залучення адвокатів до надання БПД та запропоновано напрями їх вирішення.

З'ясовано, що покращенню практики залучення адвокатів до надання БПД сприятиме: безстороннє (автоматичне) призначення адвокатів для мінімізації людського фактора; цифровізація звітності; розширення можливостей для надання правничих консультацій онлайн; впровадження нових стандартів якості надання БВПД у цивільних, адміністративних та кримінальних справах; покладення основних функцій контролю за якістю надання БПД на орган адвокатського самоврядування – Раду адвокатів України; забезпечення якісного підвищення кваліфікації адвокатів, які працюють у системі БПД, з урахуванням профільності їхньої діяльності; перегляд та оновлення методики оплати послуг адвокатів; спрощення бюрократичних процедур призначення адвоката, особливо у невідкладних випадках; посилення гарантій адвокатської таємниці під час надання безоплатної допомоги; розширення мережі та підвищення ефективності допомоги для військовослужбовців, ветеранів та їхніх родин.

У підрозділі 1.4 *«Міжнародні стандарти та провідні зарубіжні практики надання безоплатної правничої допомоги та шляхи впровадження в Україні»* з'ясовано міжнародні стандарти надання БПД, досліджено провідні зарубіжні практики надання БПД та виокремлено шляхи їх впровадження в Україні. Встановлено, що міжнародні стандарти БПД базуються на принципах загального доступу до правосуддя, верховенства права та рівності сторін, вони вимагають від держав забезпечення ефективної, своєчасної та незалежної правової допомоги (передусім у кримінальних справах), що відповідає стандартам ЄСПЛ та принципам ООН).

З'ясовано досвід окремих країн ЄС, Сполучених Штатів Америки та Канади щодо надання БПД та визначено напрями його впровадження в Україні. Встановлено, що в кожній провідній країні світу, на які має орієнтуватись Україна, наявні свої особливості підстав, процедур надання безоплатної правничої допомоги, а також нормативно закріплені стандарти її надання, особливо коли йдеться про застосування обмежувальних заходів до фізичних осіб (затримання, арешту, вилучення майна, вчинення будь-яких видів насильства стосовно особи та ін.). Досліджені особливості надання безоплатної правничої допомоги в тих європейських країнах, на які орієнтується Україна в побудові (оновленні) правової системи, та тих, які є партнерами на цьому шляху, зокрема у Французькій Республіці, Федеративній Республіці Німеччина,

Республіці Австрія, Сполученому Королівстві Великої Британії та Північної Ірландії, Литовській Республіці, Естонській Республіці.

Розділ 2 «Механізм адміністративно-правового регулювання участі адвокатів у системі безоплатної правничої допомоги» складається з чотирьох підрозділів.

У підрозділі 2.1 «Система нормативно-правових та адміністративних актів, які регулюють надання адвокатами безоплатної правничої допомоги» досліджено систему адміністративно-правового регулювання надання адвокатами БПД, яка включає: Конституцію України, у статті 56 якої зазначено, що у випадках, передбачених законом, правнича допомога надається безоплатно; Закон України «Про безоплатну правничої допомогу» від 08 липня 2011 року, який визначає типи допомоги (первинну та вторинну), коло осіб, що мають на неї право (більше 20 категорій таких суб'єктів), суб'єктів її надання, процедури її отримання та загальні засади оскарження рішень щодо надання безоплатної правничої допомоги; Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» від 5 липня 2012 року, в якому визначено види адвокатської діяльності, що спрямовані на надання БПД, професійні обов'язки адвоката щодо її надання, гарантії адвокатської діяльності, в тому числі щодо отримання оплати послуг з надання БПД, порядок укладання договору на надання БПД та форми, методи та засоби діяльності, спрямованої на надання БПД; Цивільний процесуальний кодекс України (ЦПК), Кримінальний процесуальний кодекс України (КПК), Кодекс України про адміністративні правопорушення (КУпАП), які визначають підстави та умови залучення суб'єктів надання БПД.

Запропоновано уточнити повноваження адвокатів щодо надання БПД, зокрема БВПД у профільних процесуальних актах: ЦПК, КПК, КУпАП, КАСУ.

У підрозділі 2.2 «Засоби та способи реалізації повноважень адвоката щодо надання безоплатної первинної правничої допомоги» з'ясовано засоби та способи реалізації повноважень адвоката щодо надання БППД, здійснено їх аналіз, виокремлено проблеми реалізації функцій адвокатів щодо надання безоплатної правничої допомоги та запропоновано напрями їх вирішення.

Встановлено, що реалізація повноважень адвоката щодо надання БППД в Україні здійснюється через систему державних гарантій, де адвокат виступає представником або захисником, чії послуги оплачуються державою, засоби та способи реалізації цих повноважень поділяються залежно від виду допомоги (первинна чи вторинна). Виокремлено систему засобів реалізації повноважень (інструментарій), які адвокат використовує для надання БППД: адвокатський запит – письмова вимога адвоката до органів влади, підприємств, установ про надання інформації чи копій документів, необхідних для надання допомоги; доручення Центру з надання БВПД – офіційний документ, що підтверджує повноваження адвоката на захист або представництво у конкретній справі; ордер – документ, що посвідчує повноваження адвоката на надання правової допомоги у випадках, встановлених законом; процесуальні документи – складання позовних заяв, клопотань, скарг, заперечень, заяв про забезпечення

доказів тощо. Обґрунтовано авторську позицію щодо шляхів вирішення проблем реалізації повноважень адвоката щодо надання БПД.

У підрозділі 2.3 *«Особливості реалізації повноважень адвоката щодо надання безоплатної вторинної правничої допомоги»* досліджено форми (засоби, способи) реалізації повноважень адвоката щодо надання БВПД в Україні, які базуються на суворому дотриманні законодавства, стандартах якості та взаємодії з центрами з надання БПД. Встановлено, що належна реалізація повноважень адвоката щодо надання БВПД залежить від таких складників: 1) порядку допуску адвоката до надання БВПД; 2) форми юридичного оформлення надання адвокатом БВПД; 3) виду провадження, у якому реалізуються повноваження адвоката: адміністративного, цивільного, кримінального; 4) дотримання стандартів якості надання БВПД; 5) порядку оформлення результатів надання БВПД; 6) оцінки якості, повноти та своєчасності надання адвокатами БВПД; 7) нарахування та виплати адвокатської винагороди за результатами надання БВПД.

Виокремлено особливості реалізації повноважень адвоката щодо надання БВПД у провадженнях у справах про адміністративні правопорушення, про кримінальні правопорушення та адміністративних справах.

У підрозділі 2.4 *«Гарантії захисту прав адвокатів у сфері надання безоплатної правничої допомоги та механізм захисту прав отримувачів допомоги»* здійснено аналіз гарантії захисту прав адвокатів у сфері БПД, які можна звести до таких: 1) їхні професійні права охороняються Законом України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність»; 2) адвокатам гарантується належна оплата послуг та відшкодування витрат – держава гарантує своєчасну оплату за рахунок бюджетних коштів за дорученням центру; 3) формою захисту від необґрунтованих претензій щодо надання неякісної БПД є дотримання стандартів якості БВПД (вторинної допомоги), що слугує адвокату захистом від звинувачень у неякісній роботі; 4) гарантією дотримання трудових прав адвокатів є встановлення обмеження кількості справ – адвокат не може одночасно вести більше 30 справ за дорученнями (залежно від спеціалізації), що дозволяє забезпечити належну якість; 5) право на відмову від надання БПД – адвокат може відмовитися від виконання доручення, якщо клієнт вчиняє незаконні дії або якщо клієнт розголошує адвокатську таємницю, що захищає адвоката від відповідальності; 6) захист у разі оскарження дій адвоката – у разі надходження скарг клієнтів центри БПД можуть організовувати зустрічі для з'ясування обставин, а не лише приймати скарги.

Запропоновано окремі механізми підвищення гарантії захисту прав адвокатів у сфері надання безоплатної правничої допомоги.

ВИСНОВКИ

У дисертації наведено теоретичне узагальнення й нове вирішення наукового завдання, що полягає у визначенні сутності адміністративно-правових засад участі адвокатів у системі БПД та механізму їх реалізації,

окресленні проблем його нормативного визначення й практичної реалізації, формулюванні пропозицій щодо вдосконалення чинного законодавства України у досліджуваній сфері та практики його застосування. За результатами дисертаційної роботи сформульовано такі основні висновки:

1. Встановлено, що безоплатна правнича допомога (БПД) – це гарантована державою можливість для громадян та інших осіб, що перебувають під юрисдикцією України, отримати правові послуги, спрямовані на захист їхніх прав, свобод та законних інтересів, за рахунок коштів державного бюджету України та інших джерел. Встановлено, що вона є ключовим інструментом забезпечення доступу до правосуддя, особливо для вразливих верств населення, та механізмом реалізації конституційного права на професійну правничу допомогу, що закріплено у ст. 59 Конституції України. Сутність БПД з огляду на захист прав громадян полягає в такому: 1) забезпеченні доступу до правосуддя – БПД усуває фінансові бар'єри, дозволяючи громадянам захищати свої права у суді, навіть якщо вони не мають коштів на адвоката; 2) гарантії захисту вразливих груп – дітей, осіб з обмеженими можливостями та особливими потребами, осіб, які постраждали від воєнних дій, ВПО, особам з інвалідністю та людям з низьким доходом; 3) система надання послуг БПД через центри правничої допомоги гарантує якісний юридичний захист, особливо у кримінальних справах, де участь захисника є обов'язковою; 4) відновленні порушених прав – допомога надається не лише шляхом консультиування, а і складення позовних та процесуальних документів у порядку провадження щодо розгляду як публічного, так і приватного спору у суді.

2. З'ясовано, що система БПД в Україні поділяється на два таких основних види, як: 1) безоплатна первинна правнича допомога, яка надається всім особам, які перебувають під юрисдикцією України, і полягає в наданні правничої інформації, консультиуванні та роз'ясненні з правових питань, складанні первинних документів – заяв, скарг та інших документів (крім тих, які складаються в процесі розгляду справи), допомоги в забезпеченні доступу до вторинної допомоги; 2) безоплатна вторинна правнича допомога, яка надається визначеним категоріям осіб (малозабезпеченим, дітям-сиротам, ветеранам, постраждалим від домашнього насильства тощо) та включає захист (від обвинувачення), представництво інтересів у судах, органах влади, складення документів процесуального характеру (позовів, клопотань тощо).

3. Встановлено, що інституційні засади БПД в Україні – це законодавчо закріплена система державних установ, органів та механізмів, спрямованих на забезпечення права громадян на захист та отримання юридичної допомоги за рахунок державного бюджету. Виокремлено такі складові її елементи: 1) законодавча основа; 2) органи публічного адміністрування такої сфери; 3) суб'єкти надання БПД; 4) рівні (види) допомоги – первинна та вторинна правнича допомога; 5) контроль якості, який забезпечується через стандарти якості надання безоплатної вторинної правничої допомоги; розкрито їхній зміст. Виокремлено основні проблеми формування інституційних засад БПД.

Систематизовано напрями удосконалення інституційних засад системи БПД в Україні, зокрема щодо: оптимізації структури БПД – реорганізації центрів з надання БПД (об'єднання, створення бюро) для підвищення ефективності їхньої діяльності, зменшення бюрократії та покращення управління; зміцнення адміністративно-правових засад забезпечення БПД, гарантування незалежності адвокатів, які надають допомогу, від впливу органів виконавчої влади; залучення до надання БПД викладачів ЗВО юридичного спрямування на платних засадах, здобувачів ЗВО юридичного профілю в якості стажування (практики) на посаді юриста; більш системного залучення медіаторів; прискорення розробки та запуску інформаційних систем для обліку звернень, моніторингу якості роботи адвокатів та зручного доступу клієнтів до послуг через онлайн-інструменти (сайт, чат-боти); забезпечення прозорого та ефективного використання коштів державного бюджету, спрямованих на функціонування системи.

4. Виокремлено ключові аспекти реалізації адміністративно-правового статусу адвокатів у системі надання БПД, які полягають у такому: адвокати залучаються до системи для захисту прав громадян у тих випадках, коли є потреба у захисті прав та інтересів особи, яка не може дозволити собі приватного захисника з урахуванням її соціального статусу, або коли така правова допомога надається державою у разі притягнення особи до юридичної відповідальності з урахуванням підстав, визначених у Законі України «Про безоплатну правничу допомогу»; адвокати не є штатними працівниками центрів БПД, а працюють за контрактом/договором, проходячи конкурсний відбір, що регулюється Порядком та умовами проведення конкурсу з відбору адвокатів, які залучаються для надання БВПД; для надання допомоги адвокати мають бути внесені до спеціального Реєстру адвокатів, які надають БВПД за їхньою згодою; залучаються здебільшого для захисту затриманих осіб, представництва інтересів у цивільних, адміністративних справах, а також надання захисту в окремих справах про адміністративні правопорушення; після виконання доручення центрів БПД адвокати звітують про виконану роботу та отримують оплату за рахунок державного бюджету України. Виокремлено основні проблеми залучення адвокатів до надання БПД.

Систематизовано напрями удосконалення залучення адвокатів до надання БПД: удосконалення процесів цифровізації та автоматизації надання БПД – автоматичне призначення адвокатів для мінімізації людського фактора, цифровізація звітності; розширення можливостей для надання правничих консультацій онлайн, що підвищує доступність допомоги у віддалених районах; впровадження нових стандартів якості надання БВПД у цивільних, адміністративних та кримінальних справах; посилення ролі адвокатського самоврядування у моніторингу якості БПД, щоб контроль здійснювали професіонали; регулярне підвищення кваліфікації адвокатів, які працюють у системі БПД, з фокусом на специфічні категорії клієнтів (військові, внутрішньо переміщені особи, діти); перегляд та оновлення методики оплати послуг адвокатів (зокрема, за окремі процесуальні дії), щоб вона відповідала

складності справ та ринковим цінам; оптимізація процедури конкурсу для залучення більшої кількості професійних адвокатів до системи БПД; спрощення бюрократичних процедур призначення адвоката, особливо у невідкладних випадках; чітке розмежування функцій центрів БПД та адвокатського самоврядування для забезпечення незалежності адвокатів; посилення гарантій адвокатської таємниці під час надання безоплатної допомоги; розвиток вузької спеціалізації (наприклад, у кримінальних справах, захисті прав дітей); розширення мережі та підвищення ефективності допомоги для військовослужбовців, ветеранів та їхніх родин.

5. З'ясовано досвід окремих країн ЄС, Сполучених Штатів Америки та Канади щодо надання БПД та визначено напрями його впровадження в Україні. Виокремлено позитивні зарубіжні практики надання безоплатної правничої допомоги та визначено шляхи їх можливого впровадження в Україні, зокрема: 1) існування змішаної моделі фінансування – наприклад, Канада, Сполучені Штати Америки використовують поєднання державних субсидій, фінансування від фондів, відсотків з адвокатських трастових рахунків (IOLTA) та благодійних внесків; 2) створення спеціалізованих агенцій (Legal Aid Boards) – управління системою здійснюється незалежними від уряду органами, що забезпечує неупередженість. Вони ефективно розподіляють кошти між різними надавачами послуг; 3) існування Pro Bono культура (безоплатної роботи) – приватні адвокати та фірми зобов'язані або заохочуються витратити певну кількість годин на рік на безкоштовну допомогу (Pro Bono), що розглядається не як заміна, а як доповнення до державної системи; 4) використання «параюристів» (paralegals) – залучення осіб без повної юридичної освіти (але з відповідною підготовкою) для надання первинної консультації та допомоги у складанні документів, що значно знижує навантаження на адвокатів та вартість послуг (поширено у Сполучених Штатах Америки, Канаді); 5) запровадження спеціалізації допомоги – створення клінік, що спеціалізуються на конкретних проблемах, зокрема захисті прав дітей, мігрантів, ветеранів, жертв домашнього насильства; 6) запровадження онлайн-платформ та цифровізація – використання єдиних реєстрів, автоматизованих систем розподілу справ та онлайн-консультацій для полегшення доступу до допомоги у віддалених регіонах; 7) існування клінічної юридичної освіти – залучення студентів-юристів до надання допомоги під керівництвом професорів та адвокатів, що дозволяє їм здобути досвід, а громадянам – отримати послуги.

6. Доведено, що особливості реалізації повноважень адвоката щодо надання БВПД полягають у такому: 1) адвокат діє не на підставі прямого договору з клієнтом, а на підставі доручення Центру з надання безоплатної правничої допомоги (адвокат зобов'язаний прийняти доручення, якщо воно відповідає його спеціалізації та можливостям, з урахуванням навантаження не більше 30 справ у роботі); 2) у суді або правоохоронних органах повноваження адвоката підтверджуються дорученням, яке може бути пред'явлене як оригінал або копія, що посвідчена адвокатом чи посадовою особою Центру; 3) адвокати, які надають БВПД, залучаються на конкурсній основі; 4) їхня діяльність

регламентується стандартами якості, що включають строки, повноту надання послуг (захист, представництво, складання документів); 5) у процесі надання БВПД адвокат має дотримуватись адвокатської таємниці – конфіденційність поширюється на всі матеріали справи, передача інформації особам, що перевіряють якість роботи, дозволяється лише в межах, необхідних для оцінки; 6) адвокат не має права вимагати від клієнта оплати, винагорода та відшкодування витрат (проїзд, матеріали) здійснюються з державного бюджету згідно з постановою КМУ від 17.09.2014 № 465 (в редакції на 2026 рік); 7) в кримінальному провадженні адвокат залучається для участі в окремих процесуальних діях (затримання, обрання запобіжного заходу) і зобов'язаний бути активним захисником, а не «спостерігачем»; 8) після виконання доручення адвокат складає Акт надання БВПД та звіт, які є підставою для оплати його праці; 9) адвокат не може прийняти доручення, якщо це призведе до конфлікту інтересів, або якщо він уже брав участь у цьому провадженні на іншій стороні; 10) оцінка якості, повноти та своєчасності надання адвокатами БВПД здійснюється спеціальними комісіями, утвореними радами адвокатів регіонів, Положення про які затверджується Комітетом з питань БПД Національної асоціації адвокатів України.

7. З'ясовано, що основними проблемами реалізації повноважень адвоката щодо надання БПД є: 1) розмір оплати за послуги адвоката у системі БПД часто не відповідає реальним витратам часу та зусиль, особливо у складних кримінальних справах, виплати винагород адвокатам можуть тривати місяцями або навіть роками після завершення судових проваджень, що фінансово обтяжує адвокатів, які працюють як ФОП, помісячний розподіл бюджетних асигнувань є нерівномірним, що призводить до затримок у підписанні актів виконаних робіт та оплаті; 2) наявність конфлікту інтересів та дотримання етики – виникають складнощі, коли адвокат одночасно має приватну практику та працює за контрактом БПД, що може створювати ризики порушення Правил адвокатської етики, також складно реалізувати захист, коли позиція клієнта суперечить закону або є безперспективною; 3) втручання у професійну діяльність – окремі випадки оцінювання якості роботи адвокатів (моніторинг) Центрами БПД сприймаються адвокатурою як втручання в адвокатську таємницю та незалежність, оскільки оцінку діям адвоката має давати лише Кваліфікаційно-дисциплінарна комісія; 4) виникають труднощі у разі використання ордера або доручення для доступу до документів, які містять інформацію з обмеженим доступом, а також у взаємодії з органами досудового розслідування; 5) відсутність швидкого доступу до клієнта – у випадках надання термінової допомоги (затриманні особи) адвокати іноді стикаються з перешкодами з боку правоохоронних органів у фізичному доступі до клієнта; 6) наявність проблем у взаємодії НААУ (Національної асоціації адвокатів України) з Координаційним центром з надання правничої допомоги щодо визначення стандартів БПД та оцінки якості її надання.

8. Обґрунтовано авторську позицію щодо шляхів вирішення проблем реалізації повноважень адвоката щодо надання БПД, які полягають у такому: 1) впровадження справедливої системи оплати, яка враховує не лише час, а і складність справи, обсяг виконаної роботи та результативність; 2) зменшення бюрократичного навантаження, перехід на повністю електронний документообіг та автоматичне формування звітів про надану допомогу; 3) забезпечення своєчасної індексації оплати адвокатам БПД у відповідності до рівня інфляції; 4) впровадження технічних рішень для дистанційної роботи (відеоконференції, електронний підпис) для випадків, коли фізична присутність неможлива через безпекові обмеження (блекаути, обстріли); 5) запровадження автоматизованого розподілу справ (аналогічно судовій системі) для запобігання упередженості та забезпеченню рівного навантаження між адвокатами; 6) оптимізація взаємодії з органами досудового розслідування та судами (забезпечення безперешкодного доступу адвокатів БПД до матеріалів справ через Єдиний реєстр досудових розслідувань); 7) чітке законодавче закріплення права адвоката (на підставі доручення Центру) вчиняти всі необхідні процесуальні дії без додаткових зволікань; 8) проведення регулярних тренінгів для адвокатів БПД, зокрема щодо захисту в кримінальних провадженнях, роботи з вразливими групами населення та міжнародного гуманітарного права; 9) навчання адвокатів навичок медіації для ефективного вирішення спорів на досудовій стадії; 10) залучення НААУ (Національної асоціації адвокатів України) до розробки нормативних актів, що регулюють діяльність БПД, для захисту прав адвокатів; 11) ефективне реагування на випадки порушення прав адвокатів під час надання БПД з боку правоохоронних органів.

СПИСОК ПРАЦЬ, ОПУБЛІКОВАНИХ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ:

Статті, в яких опубліковано основні наукові результати дисертації:

1. Лукашук А.В. Поняття, зміст та види безоплатної правничої допомоги за законодавством України. *Право та державне управління*. 2024. № 3. С. 448–455. DOI: <https://doi.org/10.32782/pdu.2024.3.65>.
2. Лукашук А.В. Інституційні засади безоплатної правничої допомоги. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2025. № 12. С. 483–487. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2025-12/107>.
3. Лукашук А.В. Адвокати в системі суб'єктів надання безоплатної правничої допомоги. *Право і суспільство*. 2024. № 2. С. 790–799. DOI: <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2024.2.113>.
4. Лукашук А.В. Засоби та способи реалізації повноважень адвоката щодо надання безоплатної правничої допомоги. *Правові новели*. 2024. № 23. С. 618–627. DOI: <https://doi.org/10.32782/ln.2024.23.83>.

5. Лукашук А.В. Міжнародні стандарти і провідні зарубіжні практики надання безоплатної правничої допомоги та шляхи їх впровадження в Україні. *KELM (Knowledge, Education, Law, Management)*. 2025. № 6(74). Р. 201–207. DOI: <https://doi.org/10.51647/kelm.2025.6.30>.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

1. Лукашук А.В. Напрямки удосконалення інституційних засад системи безоплатної правничої допомоги в Україні. *Proceedings of the International scientific conference “Modern Achievements in Legal Science and Practice”*, Riga, the Republic of Latvia, March 19–20, 2025. Riga : Publishing House “Baltija Publishing”, 2025. Р. 267–269. DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-558-7-71>.

2. Лукашук А.В. Інституційні засади участі адвокатури в системі безоплатної правової допомоги. *Теоретичні та практичні проблеми реалізації норм права* : матеріали XI Міжнародної науково-практичної конференції, м. Кременчук, 5 грудня 2025 р. Львів – Торунь : Liha-Pres, 2025. С. 230–233. DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-580-1-63>.

АНОТАЦІЇ

Лукашук А.В. Адміністративно-правове регулювання участі адвокатів у системі безоплатної правничої допомоги. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук зі спеціальності 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право. – ДВНЗ «Ужгородський національний університет», Ужгород, 2026.

У межах дисертаційного дослідження здійснено наукове узагальнення теоретичних підходів та практичних проблем, пов'язаних з адміністративно-правовим регулюванням участі адвокатів у системі БПД, а також розроблення низки пропозицій щодо внесення змін і доповнень до чинного законодавства, спрямованих на вдосконалення адміністративно-правових засад її здійснення.

Для досягнення цієї мети в роботі поставлено такі завдання: визначити поняття, зміст та види безоплатної правничої допомоги за законодавством України; з'ясувати інституційні засади безоплатної правничої допомоги; визначити місце адвокатури (адвокатів) у системі суб'єктів надання безоплатної правничої допомоги; виокремити міжнародні стандарти та провідні зарубіжні практики надання безоплатної правничої допомоги та окреслити шляхи їх впровадження в Україні; систематизувати нормативно-правові та адміністративні акти, які регулюють надання адвокатами безоплатної правничої допомоги; визначити засоби та способи реалізації повноважень адвоката щодо надання безоплатної вторинної правничої допомоги; розкрити особливості реалізації повноважень адвоката щодо надання безоплатної вторинної правничої допомоги; з'ясувати гарантії захисту прав адвокатів у сфері надання

безоплатної правничої допомоги та механізм захисту прав отримувачів допомоги.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в тому, що проведене дослідження є однією з перших у вітчизняній юридичній науці спроб визначити основні напрями вдосконалення адміністративно-правового регулювання участі адвокатів у системі БПД та механізмів реалізації їх повноважень у цій сфері. Унаслідок виконання поставлених у роботі завдань сформульовано низку наукових висновків і пропозицій, зокрема вперше систематизовано напрями удосконалення інституційних засад системи безоплатної правничої допомоги (БПД) в Україні, зокрема щодо: реорганізації центрів з надання БПД (об'єднання, створення бюро) для підвищення ефективності їхньої діяльності, зменшення бюрократії та покращення управління; зміцнення адміністративно-правових засад забезпечення БПД, гарантування незалежності адвокатів, які надають допомогу, від впливу органів виконавчої влади; залучення до надання БПД викладачів ЗВО юридичного спрямування на платних засадах, здобувачів ЗВО юридичного профілю в якості стажування (практики) на посаді юриста; більш системного залучення медіаторів; прискорення розробки та запуску інформаційних систем для обліку звернень, моніторингу якості роботи адвокатів та зручного доступу клієнтів до послуг через онлайн-інструменти (сайт, чат-боти); забезпечення прозорого та ефективного використання коштів державного бюджету, спрямованих на функціонування системи.

У результаті узагальнення позитивних зарубіжних практик надання безоплатної правничої допомоги запропоновано визначити шляхи їх можливого впровадження в Україні, зокрема щодо впровадження системи надання БПД адвокатськими об'єднаннями як благодійної допомоги, більш активного запровадження практики залучення студентів-правників та науково-педагогічного персоналу ЗВО юридичного фаху для надання БПД, розширення мережі надання БПД через громадські організації, що спеціалізуються на захисті прав ВПО, постраждалих від війни та національних меншин, подальше впровадження діяльності онлайн-платформ для надання БПД.

Обґрунтовано авторську позицію щодо шляхів вирішення проблем реалізації повноважень адвоката щодо надання БПД, які полягають у необхідності впровадження справедливої системи оплати, яка враховує не лише час, а і складність справи, обсяг виконаної роботи та результативність, зменшення бюрократичного навантаження, перехід на повністю електронний документообіг та автоматичне формування звітів про надану допомогу, забезпечення своєчасної індексації оплати адвокатам БПД у відповідності до рівня інфляції, впровадження технічних рішень для дистанційної роботи (відеоконференції, електронний підпис) для випадків, коли фізична присутність неможлива через безпекові обмеження (блекаути, обстріли), запровадження автоматизованого розподілу справ (аналогічно судовій системі) для запобігання упередженості та забезпечення рівного навантаження між адвокатами, оптимізація взаємодії з органами досудового розслідування та судами

(забезпечення безперешкодного доступу адвокатів БПД до матеріалів справ через Єдиний реєстр досудових розслідувань).

Ключові слова: адвокати у системі безоплатної правничої допомоги, безоплатна правнича допомога, проблеми залучення адвокатів до надання безоплатної правничої допомоги, система безоплатної правничої допомоги.

Lukashuk A.V. Administrative and legal regulation of the participation of lawyers in the system of free legal aid. – Qualification scientific work on the rights of the manuscript.

Dissertation for the degree of Candidate of Legal Sciences in the specialty 12.00.07 – administrative law and process; financial law; information law. – Uzhgorod National University, Uzhhorod, 2026.

Within the framework of the dissertation research, a scientific generalization of theoretical approaches and practical problems related to the administrative and legal regulation of the participation of lawyers in the system of free legal aid was carried out, as well as a number of proposals were developed for making changes and additions to the current legislation aimed at improving the administrative and legal principles of its implementation.

To achieve this goal, the following tasks were identified in the work: to define the concept, content and types of free legal aid under the legislation of Ukraine; to clarify the institutional principles of free legal aid; determine the place of the bar (lawyers) in the system of subjects of free legal aid; identify international standards and leading foreign practices of free legal aid and outline ways of their implementation in Ukraine; systematize regulatory and administrative acts that regulate the provision of free legal aid by lawyers; determine the means and methods of exercising the powers of a lawyer to provide free secondary legal aid; reveal the features of exercising the powers of a lawyer to provide free secondary legal aid; clarify the guarantees of protection of the rights of lawyers in the field of free legal aid and the mechanism for protecting the rights of recipients of assistance.

The scientific novelty of the results obtained lies in the fact that the study is one of the first in domestic legal science attempts to determine the main directions of improving the administrative and legal regulation of the participation of lawyers in the BPD system and the mechanisms for exercising its powers in this area. As a result of the implementation of the tasks set in the work, a number of scientific conclusions and proposals were formulated, in particular, for the first time, directions for improving the institutional foundations of the free legal aid (PLA) system in Ukraine were systematized, in particular regarding: reorganization of centers for providing free legal aid (unification, establishment of bureaus) to increase the efficiency of their activities, reduce bureaucracy and improve management; strengthening the administrative and legal foundations for providing free legal aid, guaranteeing the independence of lawyers providing assistance from the influence of executive authorities; involving in the provision of free legal aid teachers of higher education institutions of legal direction on a paid basis, applicants of higher education

institutions of legal profile as an internship (practice) as a lawyer; more systematic involvement of mediators; acceleration of the development and launch of information systems for recording appeals, monitoring the quality of lawyers' work and convenient access of clients to services through online tools (website, chatbots); ensuring transparent and effective use of state budget funds aimed at the functioning of the system.

As a result of the generalization of positive foreign practices of providing free legal aid, it was proposed to identify ways of their possible implementation in Ukraine, in particular, regarding the implementation of a system of providing free legal aid by bar associations as charitable assistance, more active implementation of the practice of involving law students and scientific and pedagogical staff of higher education institutions of the legal profession to provide free legal aid, expansion of the network of providing free legal aid through public organizations specializing in the protection of the rights of IDPs, war victims, and national minorities, further implementation of the activities of online platforms for providing free legal aid.

The author's position on ways to solve the problems of exercising the attorney's powers to provide BPD is substantiated, which consist in the need to implement a fair payment system that takes into account not only time, but also the complexity of the case, the amount of work performed and effectiveness, reducing the bureaucratic burden, switching to fully electronic document flow and automatic generation of reports on the assistance provided, ensuring timely indexation of payment to BPD attorneys in accordance with the inflation rate, implementing technical solutions for remote work (videoconferencing, electronic signature) for cases when physical presence is impossible due to security restrictions (blackouts, shelling), introducing automated case distribution (similar to the judicial system) to prevent bias and ensure equal workload between attorneys, optimizing interaction with pre-trial investigation bodies and courts (ensuring unhindered access of BPD attorneys to case materials through the Unified Register of Pre-Trial Investigations).

Key words: free legal aid system, free legal aid, lawyers in the free legal aid system, problems of involving lawyers in providing free legal aid.

Підписано до друку 29.04.2026. Формат 60x90/16. Папір офсетний.
Друк цифровий. Умовн. друк. арк. 0,9. Тираж 100 прим. Зам. № 1162.
Видавництво і друкарня – Видавництво «Юридика»
65101, Україна, м. Одеса, вул. Інглєзі, 6/1
Телефони: +38 (095) 934-48-28, +38 (097) 723-06-08
E-mail: mailbox@juridica.od.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 7653 від 18.08.2022 р.